

## ŚW. ZYGMUNT SZCZĘSNY FELIŃSKI I JEGO IKONOGRAFIA

**Słowa kluczowe:** Zygmunt Szczęsny Feliński, ikonografia, pomniki, epitafia

**Keywords:** Zygmunt Szczęsny Felinski, iconography, monuments, epitaphs

**Schlüsselwörter:** Zygmunt Szczęsny Felinski, Ikonographie, Denkmäler, Epitaphien

Zygmunt Szczęsny Feliński (1822–1895) arcybiskup metropolita warszawski, to pasterz Kościoła z lat niewoli narodu, cierpiący z narodem i za naród. Jako rządca archidiecezji warszawskiej stał się symbolem doświadczeń w okresie prześladowań. Jego obrona Kościoła w Polsce, otwieranie sprofanowanych świątyń<sup>1</sup>, odważna walka o dusze ludzkie, ratowanie i wspieranie osieroconych dzieci i upominanie się o prawa narodu, zakończyła się zesłaniem na 20 lat do Jarosławia nad rzeką Wołgą.

Historię tego okresu i atmosferę wstrząsających wydarzeń odtworzył w swoich słynnych rysunkach, w cyklu *Warszawa I*, *Warszawa II*, *Polonia*, *Lithuania* oraz *Wojna* malarz polski Artur Grottger<sup>2</sup>. Wsłuchując się na emigracji w opowieści z ojczyzny namalował niezapomniane dzieła, m.in. *Błogosławieństwo*, *Lud w kościele*, *Jedna z tysiąca ofiar*, *Zamknięcie kościołów*, *Sybir*. Postaci abp. Felińskiego możemy dopatrywać się w obrazie Grottgera *Więzienie księdza* z cyklu *Warszawa II*. Dziś historię tamtych lat przypominają epitafia i tablice pamiątkowe, które prezentują tułaczkę Pasterza wygnança.

---

\* S. mgr Janina Bosko RM – franciszkanka Rodziny Maryi, historyk sztuki, pracownik Wydziału Sztuki Kościelnej Kurii Diecezji Warmińskiej 1981–2009.

<sup>1</sup> Rekoncyliacja i otwarcie kościołów, w których doszło do rozlewu krwi, miała miejsce 13 lutego 1862 roku. Zob. S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1983, s. 227; M. Godlewski, *Tragedia arcybiskupa Felińskiego (1862–1863)*. *Szkic historyczny*, wyd. II, Warszawa 1997, s. 36.

<sup>2</sup> J. Bosko, *Treści ideowe w twórczości malarzkiej Artura Grottgera*, praca magisterska (mps), Lublin KUL 1972.

## ŻYCIE

Zygmunt Szczęsny Feliński urodził się 1 listopada 1822 r. w Wojutynie k. Łucka, w głęboko religijnej, patriotycznej rodzinie<sup>3</sup>. Był synem zesłanki na Syberię Ewy z Wendorfów i Gerarda Felińskiego, którego brat Alojzy zasłynął jako autor hymnu „Boże coś Polskę”.

W roku 1830 wybuchło powstanie listopadowe. Po jego upadku represje carskie okazały się bardzo bolesne dla społeczeństwa polskiego. „Wnet po uśmierzeniu powstania, rząd rosyjski rozpoczął bezwzględną zagładę wszystkich żywiołów narodowych. Odjęto prowincjom zabranym statut Litewski (...) wygnano ze szkół i ze wszystkich jurysdykcji język polski, wprowadzając natomiast rosyjski. Całkiem zamknięto Uniwersytet Warszawski i Liceum Krzemienieckie (...). W Uniwersytecie Wileńskim pozostawiono tylko fakultet medyczny”<sup>4</sup>. W związku z tym edukacją Zygmunta zajęli się początkowo guwernerzy, a później uczęszczał on do szkoły parafialnej w Nieświeżu.

Na początku 1833 r. umarł ojciec przyszłego arcybiskupa – Gerard. Wówczas Zygmunt Szczęsny został umieszczony w gimnazjum w Łucku, a po dwu latach w Klewaniu. Wiosną 1837 r. rodzina Felińskich przeniósła się do Krzemieńca. Matka Zygmunta Ewa Felińska wspierała spisek Szymona Konarskiego. Po wykryciu sprzysiężenia została aresztowana. Konarski został w 1839 r. rozstrzelany a Ewa Felińska zesłana na Syberię do Beretowa nad rzeką Ob, a później do Saratowa<sup>5</sup>.

Korzystając z pomocy rodziny Zygmunt rozpoczął studia na wydziale matematycznym uniwersytetu w Moskwie. Po ich ukończeniu wyjechał do Paryża. W 1851 r. w wieku 29 lat wstąpił do seminarium duchownego w Żytomierzu na Podolu. Pod koniec 1852 r. został wysłany na studia teologiczne do Akademii Duchownej w Petersburgu. W tym miejscu spotkał się z ks. Ignacym Hołowińskim, rektorem uczelni, późniejszym arcybiskupem metropolitą mohylewskim, z którego rąk otrzymał święcenia kapłańskie w 1855 roku<sup>6</sup>. Po święceniach ks. Feliński pracował w parafii św. Katarzyny w Petersburgu (kościół gromadzący Polaków). Otaczał też szczególną troską nowo powstałe Zgromadzenie Sióstr Rodziny Maryi. Wyrazem tej troski było napisanie reguły dla zgromadzenia.

Po śmierci arcybiskupa warszawskiego Antoniego Fijałkowskiego, ks. Feliński został 6 stycznia 1862 r. za zgodą i aprobatą cara ustanowiony jego następcą. Jako rządca archidiecezji rozwijał działalność dobroczynną, dlatego też sprowadził z Petersburga do Warszawy Siostry Rodziny Maryi, którym ofiarował nieduży Pałac Bogusławskiego, przy ul. Żelaznej.

Po wybuchu Powstania Styczniowego abp Feliński napisał głośny list do cara Aleksandra II, w którym domagał się zaprzestania rozlewu krwi i przyznania narodowi polskiemu autonomii politycznej, a właściwie niepodległości. Arcybiskup postulował, żeby Polska była państwem niepodległym, związanym tylko personalnie

<sup>3</sup> R. Bender, *Feliński Zygmunt Szczęsny*, EK 5(1989), k. 110–111; *Nomenclator bibliographicus episcoporum Poloniae 1320–2020*, opr. K. Prokop, Kraków 2020, s. 128.

<sup>4</sup> Z. Sz. Feliński, *Pamiętniki*, opr. E. Kozłowski, Warszawa 2009, s. 92.

<sup>5</sup> E. Felińska, *Wspomnienia z podróży do Berezowa i Saratowa*, t. 2, Wilno 1852, s. 8–9, 12.

<sup>6</sup> P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992, s. 81.

z dynastią Romanowów: „Zaklinam Waszą Cesarską Mość w imię miłości chrześcijańskiej i w imię interesów obu narodów, aby chciała położyć koniec tej walce eks-terminacyjnej (...). Polska nie zadowolili się autonomią administracyjną, potrzebuje ona życia politycznego. Najjaśniejszy Panie! Ujmij potężną dłonią kierownictwo polskiej sprawy; uczyn z Polski naród niepodległy, połączony z Rosją dynastycznym tylko węzłem; jest to jedyne rozwiązanie...”<sup>7</sup>.

Postawa arcybiskupa, a zwłaszcza jego upubliczniony we francuskim *Le Monde* list do cara, spowodowały wydalenie Felińskiego z Warszawy oraz zesłanie na Syberię. Opuszczając Warszawę ksiądz arcybiskup dawał następującą radę swojemu duchowieństwu (13 czerwca 1863): „Strzeżcie praw Kościoła świętego, pilnujcie gorliwie tej świętej wiary naszej; przeciwnościami nie zrażajcie się. (...) Jeżeli by was kto namawiał do takiego czynu, którego popełnić się nie godzi bez uchybienia prawom Bożym i prawom Kościoła, odpowiadajcie każdy: Non possumus”<sup>8</sup>.

Deportowany w głąb Rosji (14 czerwca 1863) abp Feliński przebywał na zesłaniu w Jarosławiu nad Wołgą 20 lat. Następnie zezwolono mu na opuszczenie terytorium rosyjskiego i osiedlenie się w miejscowości Dźwiniaczka k. Zaleszczyk na Bukowinie w zaborze austriackim. Pod koniec życia ksiądz arcybiskup osiadł w Krakowie, gdzie zmarł 17 września 1895 roku. Pochowany został w Dźwiniaczu. W 1920 r. jego doczesne szczątki zostały przewiezione do Warszawy i pochowane w katedrze św. Jana Chrzciciela. Papież Jan Paweł II dokonał beatyfikacji abp. Felińskiego w 2002 r., a kanonizacji papież Benedykt XVI w 2009 roku<sup>9</sup>.

### SZKIC DO KATALOGU UPAMIĘTNIŃ ABP. ZYGMUNTA SZ. FELIŃSKIEGO: POMNIKI, EPITAFIA, TABLICE PAMIĘCI, OBRAZY<sup>10</sup>

#### **Warszawa – katedra św. Jana Chrzciciela: epitafium**

W katedrze św. Jana Chrzciciela w Warszawie wśród wielu pomników oraz tablic pamiątkowych poświęconych zasłużonym dla Kościoła i Ojczyzny Polakom znajduje się również epitafium abp. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego. Usytuowane jest na ścianie, w lewej nawie bocznej, nieopodal grobu kard. Stefana Wyszyńskiego. Na marmurowym tle epitafium została umieszczona tablica z brązu (zachowana z dawnego pomnika), która jest dziełem artysty rzeźbiarza Piusa Welońskiego (†1931). Twórca ten jest m.in. autorem stacji drogi krzyżowej usytuowanej na wachłach sanktuarium jasnogórskiego. Epitafium przedstawia klęczącego na poduszce

<sup>7</sup> Z. Sz. Feliński do Aleksandra II. Warszawa, 15.03.1863. Archiwum Zgromadzenia SS. Rodziny Maryi w Warszawie, autograf w jęz. francuskim syg. F-b-10; por. Z. Sz. Feliński, *Pamiętniki*, opr. E. Kozłowski, Warszawa 2009, s. 573.

<sup>8</sup> Por. M. Godlewski, *Tragedia arcybiskupa Felińskiego*, s. 73–74.

<sup>9</sup> J. Misiurek, *Polscy święci i błogosławieni. Życie – duchowość – przesłanie*, Częstochowa 2010, s. 83–85.

<sup>10</sup> Por. H.E. Wyczawski, *Zbiór materiałów do życia i działalności arcybpa Zygmunta Szczęsnego Felińskiego*, *STV* 4/1(1966), s. 167–249.

abp. Felińskiego. Święty ma złożone ręce. Nad jego głową znajduje się herb arcybiskupi.

### **Warszawa – Dom Generalny Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi (kaplica): nieistniejące epitafium, obraz, pomnik**

W kaplicy Domu Generalnego Sióstr Franciszkanek w Warszawie (ul. Żelazna 97) znajdowało się zwieńczone krzyżem epitafium, które przedstawiało klęczącą postać abp. Felińskiego ze złożonymi rękami. U góry umieszczony był herb biskupi, a na dole napis. Epitafium zniszczone zostało w 1944 roku.

W kaplicy znajduje się obraz abp. Felińskiego (w typie wizerunku kanonizacyjnego), przed którym stoi klęcznik z relikwiami. Obok obrazu na drewnianej tablicy umieszczony został herb oraz słowa błogosławieństwa wypowiedzianego przez św. Zygmunta Szczęsnego: „Błogosławię was na pracę wewnętrzną i na budowanie Królestwa Bożego w duszach własnych, na niesienie krzyża w duchu pokuty i w duchu dobrowolnej ofiary, na wzór Mistrza, Pana i Oblubieńca waszego”. Autorem portretu księdza arcybiskupa jest artysta malarz Jan Chrzęszcz († 2012), który namalował również wizerunek na beatyfikację oraz kilka innych przedstawień Świętego, w tym obraz, który znajduje się dziś w pokoju pamiątek w Domu Generalnym. Przedstawia on Świętego w postawie stojącej z przytulonym doń dzieckiem<sup>11</sup>.

Przed Domem Generalnym w Warszawie, po prawej stronie drzwi wejściowych, postawiono w 2007 r. pomnik dedykowany św. Zygmuntovi Szczęsnemu. Autorem dzieła jest rzeźbiarz Jan Kuraciński (ur. 1941). Abp. Feliński jest przedstawiony w stroju arcybiskupim, lewą ręką tuli osieroconego chłopca, a prawą wyciąga do drugiego, trzymającego w ręku piłkę<sup>12</sup>.

### **Rzym (Włochy), szpital Bambino Gesu: płaskorzeźba**

Ślady upamiętnienia abp. Felińskiego odnajdujemy także w Rzymie. Chodzi tu o drewnianą płaskorzeźbę znajdującą się w kaplicy szpitala Bambino Gesu, który prowadzą siostry Franciszkanek Rodziny Maryi. Autorem projektu i wykonawcą dzieła jest Jan Kuraciński. Płaskorzeźbę do Rzymu przywiozły s. Fabiola Ruszczyk i matka generalna zgromadzenia s. Janina Kierstian. Jej odsłonięcie i poświęcenie odbyło się 8 grudnia 2014 r. w uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny<sup>13</sup>.

<sup>11</sup> Zob. zdjęcia włączone w: Z.Sz. Feliński, *Pamiętniki*, s. 544–545.

<sup>12</sup> E. Ziółkowska, *Pomnik bł. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego w Warszawie*, zob. <http://zeslaniec.pl/33/Ziolkowska.pdf> (dostęp 15.10.2021).

<sup>13</sup> *Biuletyn Informacyjny Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi* nr 1 grudzień 2014, s. 44.

### Kurytyba (Brazylia), dom Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi: pomniki

Upamiętnienia św. Zygmunta Sz. Felińskiego znajdują się także w brazylijskiej Kurytybie (w dzielnicy Orleans). Pierwsze z nich to duży pomnik, ulokowany w patio domu Sióstr Rodziny Maryi. Jest to wykonana z brązu rzeźba przedstawiająca arcybiskupa w pełnej postaci, którą umieszczono na podstawie z tablicą informacyjną<sup>14</sup>.

Mniejszy pomnik ulokowany został na placu w otwartej przestrzeni przed domem sióstr. Na jego szczycie umieszczone zostało popiersie abp. Felińskiego, a na cokole z czarnego marmuru wyryto napis w języku portugalskim, który można tłumaczyć: *Błogosławiony Zygmunt Sz. Feliński. Założyciel Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Świętej Rodziny Maryi. Dla uczczenia 100 lat życia i działalności w Brazylii. Kurytyba 1906–2006*<sup>15</sup>.

### Żytomierz (Ukraina), kościół pw. św. Jana z Dukli: tablica pamiątkowa

Na frontowej ścianie przy głównym wejściu do kościoła św. Jana z Dukli w Żytomierzu (Ukraina) znajduje się tablica pamiątkowa ku czci dawnego alumna seminarium żytomierskiego Zygmunta Sz. Felińskiego. Została wykonana w Warszawie. Zarys postaci arcybiskupa, wyrytej na czarnym marmurze, nawiązuje do jego wizerunku kanonizacyjnego. Pod postacią umieszczono napis w dwóch językach – polskim i ukraińskim:

Święty Zygmunt Feliński  
1822–1895  
Alumn Seminarium Duchownego  
30.10.1851–16.12.1852  
w Żytomierzu  
Arcybiskup Warszawski 1863–1883  
Założyciel Zgromadzenia  
Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi  
Zesłaniec w Jarosławiu nad Wołą.

Tablicę pobłogosławił 6 października 2013 r. biskup kijowsko-żytomierski Piotr Malczuk OFM († 2016)<sup>16</sup>.

### Dźwiniaczka (Ukraina), kaplica: pomnik

W dniu 17 maja 2014 r. popiersie św. Zygmunta Szczęsnego poświęcono i odsłonięto przy greckokatolickiej cerkwi w Dźwiniaczce. Popiersie zaprojektował Jan

<sup>14</sup> Św. Zygmunt Szczęsny Feliński – *Zaufał Opatrzności Bożej*, opr. T.A. Frącek, Biblioteka „Niedzieli” t. 253, Częstochowa 2010, s. 34.

<sup>15</sup> Z. Malczewski, *Ślady polskie w Brazylii – Marcas de Presença Polonesa no Brasil*, Warszawa 2008, s. 189.

<sup>16</sup> *Biuletyn Informacyjny Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi* nr 1 listopad 2013, s. 11–12.

Kuraciński, a odlew wykonała pracownia Porady (Zaczeranie). Uroczystościom przewodniczył biskup greckokatolicki Dymitr Grygorak. Obecny był również biskup rzymskokatolicki Leon Mały, biskup pomocniczy Archidiecezji Lwowskiej. W wydarzeniu wzięły udział siostry z Ukrainy, delegacja polska z Matką Generalną, a także wierni ze Lwowa, Bóbki i Kamieńca Podolskiego<sup>17</sup>. Popiersie abp. Felińskiego usytuowano na postumencie wykonanym z czerwonej cegły i umieszczono przed kaplicą.

### **Lwów (Ukraina), katedra łacińska: epitafium**

W dniu 29 września 2015 r. zostały wprowadzone do katedry lwowskiej relikwie św. Zygmunta Sz. Felińskiego. Odślonięto również piękne epitafium upamiętniające pobyt Arcybiskupa Warszawy we Lwowie. W jego górnej części umieszczone zostało popiersie Świętego, a poniżej po obu stronach tablicy z napisem, znalazły się dwa anioły<sup>18</sup>. W uroczystości uczestniczył abp Mieczysław Mokrzycki, metropolita lwowski obrządku łacińskiego<sup>19</sup>.

### **Toruń, sanktuarium pw. Najświętszej Maryi Panny Gwiazdy Nowej Ewangelizacji i św. Jana Pawła II: wizerunek na polichromii**

W toruńskim kościele pw. NMP Gwiazdy Nowej Ewangelizacji i św. Jana Pawła II, w panteonie polskich świętych i wybitnych Polaków, znajduje się wizerunek abp. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego. Święty przedstawiony jest w pełnej postaci, w stroju arcybiskupim, a prawą ręką udziela błogosławieństwa. W tle ukazana została archikatedra warszawska. Autorami malowidła na ścianie są Ewa i Cezary Sienkiel<sup>20</sup>.

### **Kajkowo (archidiecezja warmińska), kościół pw. św. Moniki: witraż**

W prezbiterium kościoła w Kajkowie, po prawej stronie znajduje się współczesny witraż dedykowany św. Zygmunтови Szczęsnemu Felińskiemu. Autorem dzieła jest Robert Bogdański, witrażysta z Ostródy.

<sup>17</sup> *Biuletyn Informacyjny Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi* nr 1 grudzień 2014, s. 11.

<sup>18</sup> K. Boratyn, *Św. abp Zygmunt Szczęśny Feliński powraca do Lwowa*, w: *Kurier Galicyjski*, zob. <https://arch.kuriergalicyjski.com/actualnosci/4570-sw-abp-zygmunt-szczesny-felinski-powraca-do-lwowa> (dostęp 10.10.2021).

<sup>19</sup> *Biuletyn Informacyjny Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi* nr 1 listopad 2015, s. 9.

<sup>20</sup> Zob. J. Wieliczka-Szarkowa, *Panteon wielkich Polaków*, Fundacja Nasza Przyszłość, Szczecinek 2017.

**Skrzeszewy, kaplica Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi: obraz**

W kaplicy zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Skrzeszewach k. Warszawy w domu seniora znajduje się obraz przedstawiający abp. Felińskiego. Święty został tu przedstawiony w stroju arcybiskupim z gromadką dzieci. W głębi ukazana jest siostrą zakonną prowadzącą wózek inwalidzki. Obraz został namalowany w 2006 r. przez Jana Chrzászcza.

**Elbląg, kościół pw. Miłosierdzia Bożego: obraz**

W kościele pw. Miłosierdzia Bożego w prezbiterium nad wejściem do zakrystii znajduje się obraz abp. Zygmunta Sz. Felińskiego. Jest to kopia wizerunku kanonizacyjnego, który namalował Jan Chrzászcz. W tym miejscu, tj. w parafii św. Jerzego w Elblągu, Siostry Franciszkanek Rodziny Maryi prowadzą od 1947 r. placówkę opiekuńczą. Obecnie służy ona dziewczętom i kobietom.

**ZAKOŃCZENIE**

Abp Zygmunt Szczęsny Feliński przebywał w Warszawie jako rządca archidiecezji warszawskiej przez 16 miesięcy (1862–1863). Na mocy decyzji cara Rosji dwadzieścia lat spędził na zesłaniu w Jarosławiu nad Wołgą. Następnie przebywał w zaborze austriackim: w Dźwiniacze i Krakowie, gdzie zmarł w 1895 roku. Jego doczesne szczątki przeniesione zostały do archikatedry warszawskiej (1921). Beatyfikowany został przez Jana Pawła II w Krakowie (2002), a kanonizowany przez Benedykta XVI w Rzymie (2009).

Upamiętnienia Arcybiskupa (pomniki, epitafia, tablice pamięci, obrazy) znajdują się w Polsce, na Ukrainie, a także w Rzymie, Kurytybie (Brazylia) oraz innych miejscach. Zwłaszcza tam, gdzie pracują siostry Franciszkanek Rodziny Maryi, które są stróżkami pamięci o abp. Felińskim. Nie posiadamy dotąd pełnego katalogu upamiętnień Świętego.

**ŚW. ZYGMUNT SZCZĘSNY FELIŃSKI I JEGO IKONOGRAFIA****STRESZCZENIE**

Artykuł przybliży postać arcybiskupa Zygmunta Szczęsnego Felińskiego, który przebywał w Warszawie jako rządca archidiecezji warszawskiej zaledwie 16 miesięcy (1862–1863). W wyniku decyzji cara Rosji dwadzieścia lat spędził na zesłaniu w Jarosławiu nad Wołgą. Następnie przebywał w zaborze austriackim: w Dźwiniacze i Krakowie, gdzie zmarł w 1895 roku. Jego doczesne szczątki przeniesione zostały do archikatedry warszawskiej (1921). Beatyfikowany został przez Jana Pawła II w Krakowie (2002), a kanonizowany przez Benedyk-



ta XVI w Rzymie (2009). Upamiętnienia Arcybiskupa (pomniki, epitafia, tablice pamięci, obrazy) znajdują się w Polsce, na Ukrainie, a także w Rzymie, Kurytybie (Brazylia) oraz innych miejscach. Powstają one zwłaszcza tam, gdzie pracują siostry Franciszki Rodziny Maryi, które są stróżami pamięci o abp. Felińskim. Nie posiadamy dotąd pełnego katalogu upamiętnień Świętego.

## ST. ZYGMUNT SZCZĘSNY FELIŃSKI AND HIS ICONOGRAPHY

### SUMMARY

The article presents the figure of Archbishop Zygmunt Szczęsny Feliński, who stayed in Warsaw as the governor of the Warsaw archdiocese for only 16 months (1862–1863). Following the decision of the Russian Tsar, he spent twenty years in exile in Yaroslavl by the Volga River. He then stayed in the Austrian partition: in Dźwiniaczka and in Cracow, where he died in 1895. His mortal remains were transferred to the Warsaw Archcathedral (1921). He was beatified by Pope John Paul II in Krakow (2002) and canonised by Pope Benedict XVI in Rome (2009). Commemorations of the Archbishop (monuments, epitaphs, memorial plaques, paintings) are to be found in Poland, Ukraine, as well as Rome, Curitiba (Brazil) and other places. They are being erected especially in the places where the Franciscan Sisters of the Family of Mary work, who are the guardians of the memory of Archbishop Feliński. We do not yet have a complete catalogue of the Saint's commemorations.

## ST. ZYGMUNT SZCZĘSNY FELIŃSKI UND SEINE IKONOGRAPHIE

### ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel stellt die Figur des Erzbischofs Zygmunt Szczęsny Felinski vor, der nur 16 Monate lang (1862–1863) als Verwalter der Warschauer Erzdiözese in Warschau blieb. Nach der Entscheidung des russischen Zaren verbrachte er zwanzig Jahre im Exil in Yaroslavl an der Wolga. Danach hielt er sich in den österreichischen Teilungsgebieten auf: in Dźwiniaczka und Krakau, wo er 1895 starb. Seine sterblichen Überreste wurden in die Warschauer Erzkathedrale übertragen (1921). Er wurde von Papst Johannes Paul II. in Krakau seliggesprochen (2002) und von Papst Benedikt XVI. in Rom heiliggesprochen (2009). Gedenkstätten für den Erzbischof (Denkmäler, Epitaphien, Gedenktafeln, Gemälde) gibt es in Polen, der Ukraine, aber auch in Rom, Curitiba (Brasilien) und anderen Orten. Sie werden vor allem an den Orten aufgestellt, an denen die Franziskanerinnen von der Familie Mariens arbeiten, die das Andenken an Erzbischof Felinski bewahren. Wir verfügen noch nicht über einen vollständigen Katalog der Gedenkfeiern des Heiligen.



## BIBLIOGRAFIA

**Źródła:**

- Felińska E., *Wspomnienia z podróży do Berezowa i Saratowa*, t. 2, Wilno 1852.  
Feliński Z. Sz., *Pamiętniki*, opr. E. Kozłowski, Warszawa 2009.  
*Zygmunt Szczęsny Feliński do Aleksandra II*. Warszawa, 15.03.1863. Archiwum Zgromadzenia SS. Rodziny Maryi w Warszawie, autograf w jęz. francuskim syg. F-b-10.

**Opracowania:**

- Bender R., *Feliński Zygmunt Szczęsny*, EK 5(1989), k. 110–111.  
*Biuletyn informacyjny Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi* nr 1 grudzień 2014.  
*Biuletyn Informacyjny Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi* nr 1 listopad 2013.  
*Biuletyn Informacyjny Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi* nr 1 listopad 2015.  
Boratyn K., *Św. abp Zygmunt Szczęsny Feliński powraca do Lwowa*, w: *Kurier Galicyjski*, zob. <https://arch.kuriergalicyjski.com/actualnosci/4570-sw-abp-zygmunt-szczesny-felinski-powraca-do-lwowa> (dostęp 10.10.2021).  
Bosko J., *Treści ideowe w twórczości malarskiej Artura Grottgera*, praca magisterska (mps), Lublin KUL 1972.  
Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992.  
Godlewski M., *Tragedia arcybiskupa Felińskiego (1862–1863). Szkic historyczny*, wyd. II, Warszawa 1997.  
Kieniewicz S., *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1983.  
Malczewski Z., *Ślady polskie w Brazylii – Marcas de Presença Polonesa no Brasil*, Warszawa 2008.  
Misiurek J., *Polscy święci i błogosławieni. Życie – duchowość – przesłanie*, Częstochowa 2010.  
*Nomenclator bibliographicus episcoporum Poloniae 1320–2020*, opr. K. Prokop, Kraków 2020.  
*Św. Zygmunt Szczęsny Feliński – Zaufał Opatrzności Bożej*, opr. T.A. Frącek, Biblioteka „Niedzieli” t. 253, Częstochowa 2010.  
Wieliczka-Szarkowa J., *Panteon wielkich Polaków*, Fundacja Nasza Przyszłość, Szczecinek 2017.  
Wyczawski H.E., *Zbiór materiałów do życia i działalności arcybpa Zygmunta Szczęsnego Felińskiego*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 4/1(1966), s. 167–249.  
Ziółkowska E., *Pomnik bł. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego w Warszawie*, zob. <http://zeslaniec.pl/33/Ziolkowska.pdf> (dostęp 15.10.2021).

